

Тютюшова В.О.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЗАПОВІТ В НОТАРІАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ

Легальне визначення заповіту, що міститься у ст. 1233 ЦК України, є досить лаконічним і визначає заповіт як особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Більш детальними є визначення заповіту, що пропонуються в юридичній літературі зі спадкового права. Наприклад, Л. К. Буркацький виходить з того, що заповіт є вольовим одностороннім актом фізичної особи (у тому числі подружжя) щодо розпорядження своїми майновими правами власника на випадок смерті, вчиненим на користь однієї або кількох осіб у формі і порядку, встановленому законом. У класичній роботі зі спадкового права заповітом визнається розпорядження громадянина на випадок смерті щодо свого майна, зроблене у встановленій законом формі. О. С. Іоффе визначав заповіт як односторонній розпорядчий, особисто формальний правочин, вчинений на випадок смерті з метою встановлення спадкового правонаступництва [5, с. 128].

При посвідченні заповітів нотаріуси керуються нормами Цивільного кодексу України, Закону України «Про нотаріат», Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, та Правилами ведення нотаріального діловодства.

Фурса Є. І. виділяє три стадії нотаріального провадження при посвідченні заповіту:

I. Стадія відкриття – безпосереднє, особисте звернення заповідача до нотаріуса за посвідченням заповіту [7, с. 675].

II. Стадія підготовки передбачає перевірку належності цього питання до компетенції нотаріуса (регулюється ст. 56 ЗУ «Про нотаріат»). До стадії підготовки відноситься встановлення особи заповідача, перевірка його право- та дієздатності, та встановлення особи представника, якщо заповідач не може власноруч підписати заповіт. За чинним ЦК України право на заповіт має фізична особа з повною цивільною дієздатністю.

Також, стадія підготовки включає в себе перевірку відповідності форми і змісту заповіту вимогам закону (зміст заповіту включає в себе час і місце його складання, має бути особисто підписаний заповідачем, посвідчений особами, яким за законодавством надано таке право [8], із зазначенням дати і місця народження заповідача [6]).

III. Стадія безпосереднього вчинення нотаріального провадження:

1. визначення дійсної волі заповідача на посвідчення заповіту;

2. викладення заповіту на спеціальному нотаріальному бланку та за певним змістом.

На превеликий жаль, більшість фізичних осіб, які проживають на території України, погано проінформовані не тільки про юридичну природу заповіту, а про процедуру його складання і посвідчення [3, с. 200]. У нашій культурі багато хто не розуміє значення заповіту, як певної форми розпорядження на майбутнє. Ще однією позитивною стороною заповіту є те, що спадкоємці не влаштовуватимуть воєн, коли йдеться про спадщину. Проблему поганого інформування населення стосовно заповіту можна вирішити шляхом проведення роз'яснення щодо його важливості в засобах масової інформації: по телебаченню, на радіо, в газетах, та журналах.

Окрім проблеми інформування, існує ще багато проблем з якими нотаріус зіштовхується при вчиненні процедури посвідчення заповітів. Розглянемо деякі з цих проблем.

Існують певні законодавчі неузгодження щодо надання права посвідчувати заповіт подружжя. Зокрема, ч. 2 ст. 56 ЗУ «Про нотаріат» забороняє посвідчення заповіту від імені кількох осіб [2]. Серед науковців існує думка, що приписи даної статті не поширюються на випадки складання заповіту подружжя. Свою думку вони обґрунтовують по-перше, тим, що законодавчо дозволене складання спільного заповіту подружжя і такий випадок є єдиним виключенням, а, отже, дані норми співвідносяться як загальна та спеціальна і по-друге, тим, що норма щодо можливості складання заповіту подружжя є більш пізньою за часом прийняття. Напевно, не можна сказати, що така позиція є цілком обґрунтованою, а отже, необхідне внесення змін до ч. 2 ст. 56 ЗУ «Про нотаріат» для узгодження положень законодавства, оскільки така норма є імперативною і не допускає виключень [4, с. 101]. Пропонуємо викласти ч. 2 ст. 56 ЗУ «Про нотаріат» в наступній редакції: «Посвідчення заповіту через представника, а також одного заповіту від імені кількох осіб не допускається, окрім випадків посвідчення заповіту подружжя».

Можливість відмови від заповіту подружжя тягне за собою певні проблеми. Якщо із відмовою від заповіту подружжя обома із подружжя питань не виникає, то відмова від такого заповіту лише одним із подружжя потребує більш детального розгляду. Постає питання, яким чином це відбувається, адже при складанні заповіту подружжя так чи інакше виражається спільна воля подружжя. Положення ЦК України та ЗУ «Про нотаріат» не покладають на нотаріуса обов'язок інформувати одного з подружжя про відмову іншого від спільного заповіту подружжя. Найбільш доречним було б доповнення п. 6.4 Глави 3 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України положенням про те, що при нотаріальному

посвідченні відмови одного з подружжя від спільного заповіту подружжя, обов'язковою є присутність другого з подружжя. Для цього нотаріус надсилає повістку поштою кожному з подружжя, на якій вони ставлять підпис про її отримання. Якщо ж другий з подружжя не може, або ж відмовляється з'явитися у нотаріуса, нотаріус може скасувати заповіт подружжя, при наявності підпису другого з подружжя про його ознайомлення з повісткою [4, с. 102].

Що ж стосується секретного заповіту, основною проблемою є те, що нотаріус, не може оцінити зміст заповіту, а тому, не може вказати заповідачеві на його помилки, які суперечать законодавству, а отже і заповіт, складений без додержання вимог законодавства буде визнаватися недійсним.

Порядок оголошення секретного заповіту, що регулюється ст. 1250 ЦК України також не є досконалим, оскільки обмежено суб'єктний склад осіб, яких нотаріус повинен повідомити про день оголошення секретного заповіту (члени сім'ї та родичі спадкодавця, а якщо у спадкодавця взагалі немає родичів?). З цього приводу в літературі пропонується законодавчо закріпити можливість оголошення нотаріусом змісту заповіту у присутності двох свідків зі складанням протоколу, в якому будуть зазначатись всі обставини [1, с. 63].

Існують також проблеми подальшого тлумачення незрозумілих, або неоднозначних положень заповіту. Потреба у тлумаченні виникає тоді, коли заповіт містить суперечливі положення, що утруднюють його виконання. При посвідченні заповітів нотаріусу слід прагнути викладення його змісту за допомогою чітких та вичерпних формулювань, уникаючи неповноти та суперечностей [5, с. 135]. Однак на практиці цього правила не завжди дотримуються як самі заповідачі, так і особи, які посвідчують заповіти, тому можуть зустрічатися заповіти, в яких частки спадкоємців у спадщині не визначені заповідачем. [5, с. 137].

Для того, щоб не виникало проблеми тлумачення заповіту, нотаріусу необхідно роз'яснювати спадкодавцю, а особливо спадкодавцю, який склав секретний заповіт, необхідність чіткого викладення положень у заповіті, а саме, чіткого визначення кола спадкоємців за заповітом, а також часток майна, яке переходить до кожного з них, із зазначенням наслідків невиконання цього положення.

Вищенаведене дозволяє зробити висновок про те, що наразі існує дуже багато проблем при вчиненні такої нотаріальної дії, як посвідчення заповітів, починаючи із змісту самого заповіту, і закінчуючи його розкриттям і тлумаченням. Вирішення цих проблем можна досягти лише при спільній плідній праці науковців, практиків цієї сфери та законодавців.

Список використаних джерел:

1. Бичківський О. О. Секретні заповіти за законодавством України та іноземних держав / О. О. Бичківський // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – №4. – С. 59-64
2. Закон України «Про нотаріат» від 02. 09. 1993 р. № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383
3. Ковальчук Я. В. Основоположні аспекти відмінності між спадкуванням за законом та спадкуванням за заповітом / Я. В. Ковальчук // Часопис Київського університету права. – 2010. – №4. – С. 198-201
4. Лисенко Н. В. Особливості нотаріального посвідчення заповіту подружжя / Н. В. Лисенко // Наукові записки інституту законодавства Верховної Ради України. – 2012. – № 3(12). – С. 100-105
5. Печений О. Втрата чинності заповітом. Тлумачення заповіту / О. Печений // Вісник академії правових наук України. – 2010. – № 4 (63). – С. 128-137
6. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012 року, № 282/20595
7. Теорія нотаріального процесу [текст]: Науково-практичний посібник / За заг. Ред. С. Я. Фурси. – К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2012. – 920с.
8. Цивільний кодекс України від 16. 01. 2003 р. № 435-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356

Чепелева А.М.

студентка,

Науковий керівник: Петягіна І.Б.

старший викладач,

Бердянський інститут державного і муніципального управління

Класичного приватного університету;

аспірант,

Класичний приватний університет

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ ЗАОЧНОГО РОЗГЛЯДУ В ДОРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Головним завданням держави є створення державного правового механізму реалізації цих конституційних положень. Елементом цього механізму є система органів правосуддя у державі. Реформування системи цивільного судочинства підпорядковане цілям практичної реалізації задач розвитку цивільних правових відносин та покращенню механізму вирішення спорів між їх суб'єктами, що виникають у зв'язку з цим. Сучасний етап реформування судового механізму захисту цивільних прав характеризується удосконаленням існуючих і створенням нових